

Píše Libuše Heczková

(E*forum, 07. 05. 2013)

„Jste mladý, pane Whiple,“ řekl mu Wolfe. „Kromě toho každý z nás má svou zvláštní stupnici hodnot, a jestli čekáte, že já budu respektovat vaši, musíte vy respektovat moji...“ (detektiv Nero Wolfe svému afroamerickému svědkovi, Rex Stout: Příliš mnoho kuchařů).

Na cenu (Magnesia ČEZ) Litera za „literaturu faktu“ byly letos nominovány tři tituly vydané v roce 2012: soubor esejů Mileny Bartlové Skutečná přítomnost. Středověký obraz mezi ikonou a virtuální realitou (Argo), kniha Stanislava Komárka Muž jako evoluční inovace? Eseje o maskulinitě, její etologii, životních strategiích a proměnách (Academia) a – 24. dubna pak oceněná – monografie Jiřího Křestana Zdeněk Nejedlý. Politik a vědec v osamění (Paseka, Národní archiv), k níž se rádi echem ještě vrátíme. Nejprve však k druhé jmenované.

Stanislav Komárek se rád a často zabývá atraktivními sociálními a antropologickými problémy v biologické perspektivě. Kniha **Muž jako evoluční inovace?**, v níž nahlédl do věčného a věčného dialogu či sporu mezi pohlavími, chce být příznačně provokativní. Kniha jde, jak můžeme očekávat, proti pokrytectví současných intelektuálů, kteří „dychtivě přijímají relativismus“; bojuje proti všem, kteří zjednodušeně řečeno rozbili hodnoty a tradiční základy lidských vztahů takovými podivnými aktivitami jako např. feminismus. Problém knihy je v tom, že její jedinečné pravdy a provokace o vztahu pohlaví jsou vlastně dobře maskované stereotypy a předsudky většiny, často jsou jen tím, co se chce slyšet jako provokace, neboť takzvaně otevřeně napadají jakousi, v Čechách velmi imaginární, „genderovou politickou korektnost“ s odvoláním na empirické pravdy biologie. A možná ještě hůře: Komárkův obraz muže, jak jej konstruuje, je v podstatě ofenzivní hlavně vůči mužům, neboť některá jejich chování, k nimž je často vede hlavně vůle a respekt k druhému, označuje jako cosi pochybného.

Otázkám vztahů mužů a žen, problémy rozkladu společnosti a rodiny, působením feministických vzdělávacích a politických aktivit žen a mužů se v minulosti mnohokrát zabývala řada českých vědců, také provokativně. Mezi jinými se proti změnám ve společnosti, vyvolaným rozpadem patriarchálního řádu, vyslovili negativně dva v jistém smyslu netradiční sociologové a filosofové: Emanuel Rádl a Emanuel Chalupný. Na počátku třicátých let vyvolal Rádl polemiku brožurami Proti takzvané sociální indikaci (1932) a O ženském hnutí (1933). Obě jsou otiskem přednášek pronesených v Novém Městě nad Metují, resp. v Praze. První brožura reagovala na parlamentní projednávání tzv. Meissnerovy předlohy v letech 1931–1932, jež řešila

problematiku kriminalizace interrupce nezávisle na platném trestním zákoníku. Návrh kvalifikoval interrupci jako přečin a vymezoval případy, kdy ji bude možno provést bez právních důsledků. Připouštěl sociální indikaci interrupce a umožňoval její bezplatné provedení nemajetným ženám. (Zákon přes spojené úsilí liberálních, socialistických a komunistických žen nebyl přijat. Srov. Dana Musilová: Z ženského pohledu, České Budějovice 2005.) Zákony, jež by přece jen dávaly ženám určitou možnost vlastní kontroly nad tělem a v řadě případů by mohly zamezit těžké existenční bídě, Rádl odmítl. Podle něho tyto zákony jen dále prohlubují zařazenost ženy jako bytosti primárně sexuální a posilují ztrátu jejího kulturního prostoru a její volní odpovědnosti. Nová žena je již ohrožována jevy jako psychoanalýza, homosexualita, veřejná nahota a volná láska, jež jasně demonstrují prioritu biologického v člověku, zapříčiňují snižování porodnosti a jsou hrubými útoky na řád společnosti a člověka jako takového. Výsledkem je úpadek ženské pečující funkce a také její odpovědné vůle, což vede ženy do náruče masových nehumánních hnutí. Je-li podle Rádla žena nositelem utopie budoucnosti a mravnosti, pak nemůže připustit tento úpadek sebe sama, i přesto, že to znamená úplné vytěsnění její i rodinné reálné sociální situace. Souhlasit s potraty podle Rádla také znamená zbavit ženu možnosti skutečně vzít na sebe individuální odpovědnost. (Již ve třicátých letech se ukazovalo, že možnost kontroly nad vlastním tělem znamenala pro mnohé chudé ženy skutečně vybědnutí z těžké sociální a sexuální bídy, jak na to ve své době poukazovala např. Helena Malířová nebo v Německu Käthe Kollwitzová). V roce 1937 se ve druhém, přepracovaném vydání své Sociologie (díl třetí, sv. 2, Sociologie věku, pohlaví, rodiny, rasy a národa) jiný český intelektuální „provokatér“ Emanuel Chalupný k potratům stavěl vlastně velmi přátelsky. Nebyla to podle něj potupa a hrubé zneuctění ženství samotného, neboť, jak rád a neustále připomínal, žena je z civilizačního a filosofického pohledu zcela nezajímavá, je „protikulturní“, ba kultuře nepřátelská. Mluvit o nějaké morálce v případě žen je potom protimluv. Protesty proti potratům jsou jen pokrytectvím, neboť potrat je stejně již existující běžná praxe, která nemůže nic zkazit (že ilegálními potraty umíralo velké množství chudých žen, bylo „nezajímavé“). Ženství je totiž podle Chalupného jen odchylka od normy, „většina kultury je dílem mužů, všechna normální měřítko kulturní jsou v podstatě mužská...“, (v současných pracích o Chalupném jsou tyto názory komentovány často slovy „vysloveně mylné“).

Mezi oběma kritiky soudobých žen je, jak jsem se snažila naznačit, zásadní rozdíl: Rádl uvažuje a kritizuje ženy a ženské hnutí své doby, neboť vidí některé cíle jejich politického snažení jako sebedestruktivní; jeho kritika je ostrá a problematičtější, ale stále v ní nacházíme otázku, co je důležitější pro lidskou kulturu obecně. Rádl na ni ze svého stanoviska odpovídá. Jakkoliv s ním nelze v mnohém souhlasit, podstatné je, že mluví o člověku jako o jednom druhu, s volnými povinnostmi, mezi něž patří i vůle nenahlížet člověka jen jako bytost přírodní. O jeho názorech bylo lze diskutovat, jakkoliv to bylo těžké. Chalupný – jako mnozí další především antropologové a biologové ve své době – mluvil vlastně o dvou druzích člověka, jeden je nadán kulturou, druhý nikoli, a jelikož ten druhý jako by nebyl, tak nemá smysl vůbec o něm uvažovat, ať si dělá, co chce. Chalupný vystavuje na odiv tehdejší většinový názor (který v jeho době k jeho zármutku začal již erodovat) a má jej za přirozenost

a pravdivost, jež není možné měnit. V tomto případě ovšem není možná žádná diskuse, neboť na straně autora „provokativní teze“ chybí respekt k druhému.

Nad knihou Stanislava Komárka s jeho neochvějnými myšlenkami o současné krizi může se mi naznačené prvorepublikové diskuse o člověku (muži i ženě) samovolně vracely. Duch Emanuela Chalupného se mi podivně za zády pochichtával. Možná se to autorovi zdá pokrytecké, ale není – přece jen – výhodnější se vzájemně respektovat a zkoušet nebýt připoután k stereotypům, které již předem vylučují diskusi, jakkoliv se mohou zdát „pravdivé“?! Právě proto, že by neměly být rozrušovány určité důležité morální hodnoty, nelze jiné ironicky zpochybňovat. Jsme konečně schopni uvažovat o člověku jako o člověku? Muž a žena jsou tentýž druh, sdílí společné hodnoty, mají společné a zároveň rozdílné chování a jednání, často ne zcela jasně genderově odlišitelné, ba mnohdy zcela tzv. nepřirozené... Lidský druh stejně jako jiné zvířecí druhy nehynou, když se samci starají o mláďata nebo se odívají barevným peřím. Čím člověk hyne, je nedostatek respektu k druhým, nikoliv ve smyslu lhostejnosti. Muž není evoluční inovace ani vymírající druh jako např. panda velká. Jíst jen bambus se nikomu nechce, byť by byl sebesladší a sebevydatnější. A ukazovat, že pokud nejíme bambus, jsme méně pandy, je sice pěkná strategie, ale jaksi právě evolučně nevýhodná. Nehledě na hloupost.

www.ipsl.cz